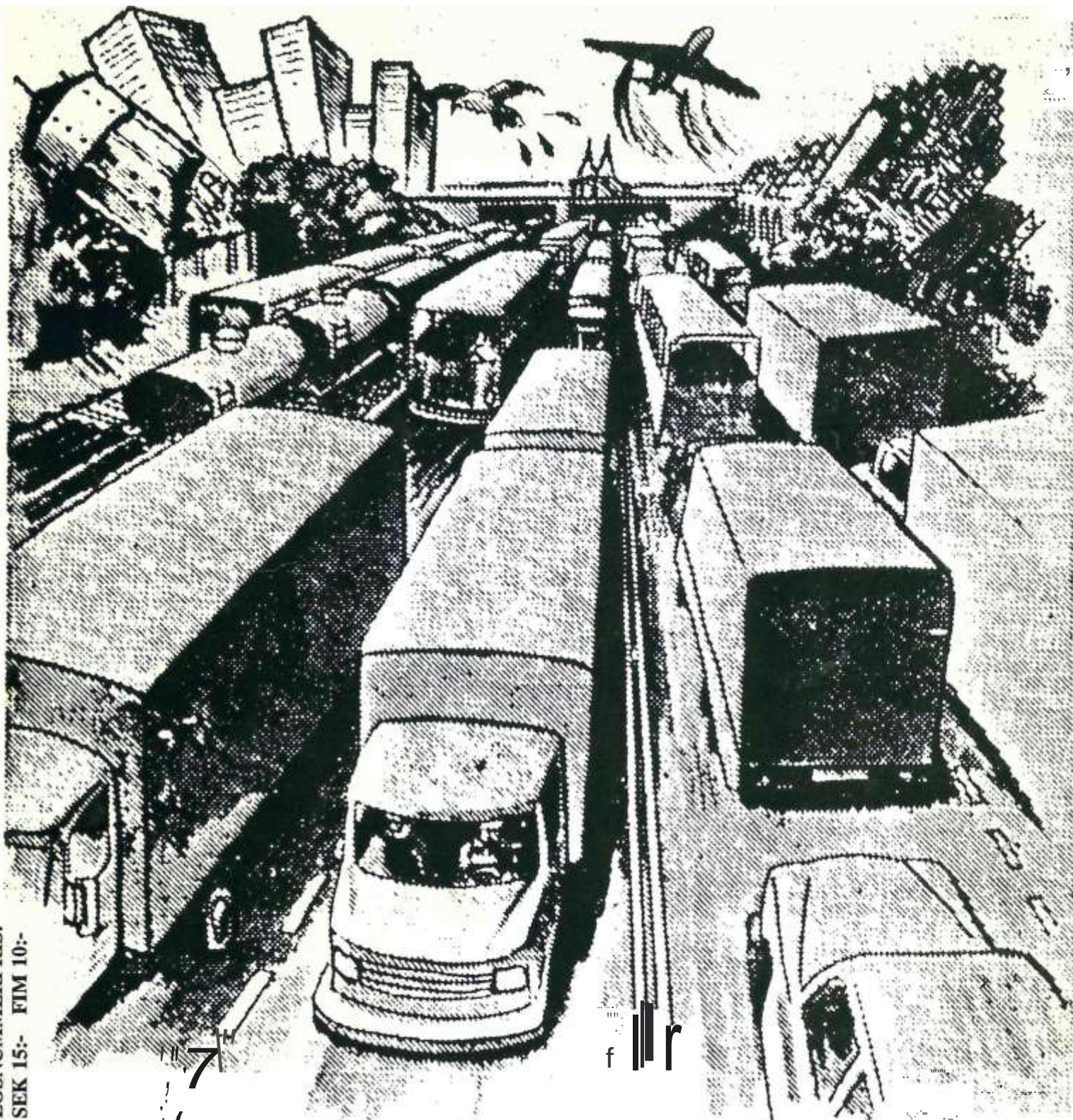

LOMMEN

NORDISKA FORBUNDET FOR KULTURLANDSKAP -) KONTAKTBLAD

LOSNUMMERPRIS:
SEK 15:- FIM 10:-

7

f r

• q>resundsforbindelsen. Tegning ar Erik Str(/>m, visende jernbanen og motorvejen uden tunnellregning pa Amager. Miljq>foreningen for Taarnby Landsbyen.

NR 9, MAJ 199\$

NORDISKA FOR BUNDET FOR KULTURLANDSKAP A P

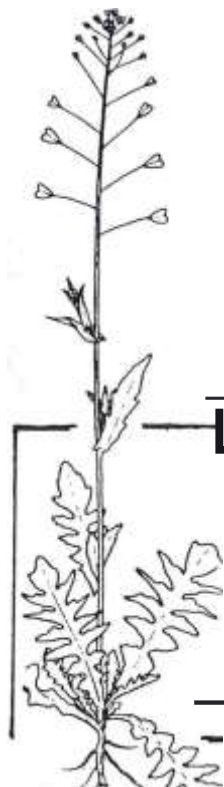
Nordiska Forbundet for Kulturlandskap vill oka intresset for de nordiska landernas kulturlandskap, bredda kunskapen om kulturlandskapet och varna om vardefulla kulturlandskapsmiljoer i Norden.

Forbundet ar ett samlande, formedlande och pA- verkande kunskapsforum. Forbundet bildar ett kontaktnat mellan sAval enskilda som organisatio- ner och grupper, vilka verkar for eller har interesse av kulturlandskapet och bevarandearbetet. Forbun- det arrangerar bl a exkursioner, serninarier, sym- posier, kurser och utställningar.

Medlernsavgiften ar 125 kronor i dansk, norsk eller svensk valuta och 85 mark i finsk. Farnilje- medlemnar betalar 30 kronor respektive 20 mark. Islandska medlemmar betalar direkt till dansk konto och i dansk valuta. Fullbetalande medlemnar fAr bl a Arsskriften NORDISK BYGD i farg och kontaktbladet LOMMEN. Erbjudanden om kurser och exkursioner och mojligheter till kontakter med specialister och fackfolk lamnas ocksA.

Stod de syften Nordiska For- bundet for Kulturlandskap arbetar for genorn att vara med- lern, varva nya medlemnar och i ovrigt lamna information om forbundet.

Gor anmalan pA nAgot av forbundets postgiron. Glorn inte skriva eget namn och adress. Ange dessutom garna telefon- numrner till arbete och bostad samt verksamhet och intressen.

LOMMEN. ISSN 1102-6553, ar konta tblad for medlemmar i NORDISKA FORBUNDET FOR KULTURLANDSKAP och har Eiler Wors(/Je som ansvarig utgivare. Adressen ar c/o Halsinglands Museum, Storgatan 31, S-824 00 HUDIKSVALL. Telefonnummer ar 0650-19612 eller 0650-978 04. EXELLAN i Hudiksvall har tryckt tidningen. Bidrag till LOMMEN tas emot med gladje och tacksamhet.

Ett sjalvportratt
gjort vid trettio
/Jrs /Jlder, d/J
Strayer fortfarande
textade sin signa-
tur med danskt •a.

UR LOMMEN

Mest om Danmark

Det drar ihop sig till Arsmote och Arligt seminarium. Den 27-29 augusti ses vi i Danmark. Motesplats ar Kertemindede pA nordostre Fyn. Detta satter sin pragel pA LOMMEN.

Oresundsforbindelsen ar aktuell. Fortfarande kan danskar, svenskar och ovriga nordbor se varandra i ogonen under en farjetur och bygga andra broar rnellan sig an sAdana av betong. Det finns symboliska broar som skapar kulturella moten och vanskap.

Postgirokonto till Nordiska Forbundet
for Kulturlandskap:

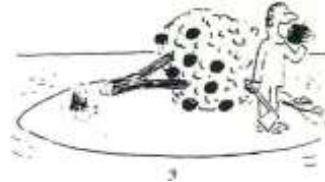
Danmark, c/o Per Grau Mcpller
nr 8 96 50 80

Noqe, c/o Ann Norderhaug
nr 4 5114 32

Finland, c/o Carl-Adam Hreggstrom
nr 1099 421

Sverii:e, c/o Olof Stroh
nr 77 52 09-0

Manniskan och naturen.

Trevliga alternativ finns till oresundsfarjorna. Farjan mellan Goteborg och Fredrikshavn kan rekommenderas, särskilt för dem, som tankar ta bilen till Fyn. Då kan man också fara över Lillebreltsbro, som är 1700 m lång, har 700 m spannvidd och 120 m höga brotorn samt vagbanan 42 m över Snrevringens vatten. Det formatet är ändå mänskligt.

Erlend Porsmose bidrar med tre artiklar. De har alla temat "Manniskan och naturen". Erlend talar om bevarandearbetets blå och gröna linjer. Han raknar biologer och ingenjörer till den tekniska blå linjens banerförare och arkitekter och arkeologer till den humanistiska gröna. Är detta typiskt för Danmark? Finns det inte biologer, som också är humanister? Är det annorlunda annorstades i Norden? Är norska och svenska arkitekter mer än bara tekniker? Är oresundsforbindelsens arkitekt, spanjoren Calatrava, grön eller blå?

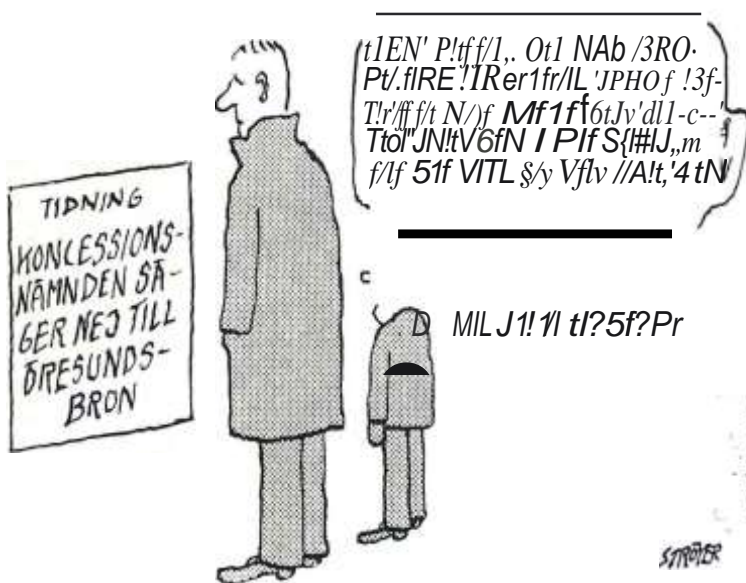
Poul Strayer är humanist och artist. Han föddes 1923. LOMMEN berättar att få gratulera till de sjuttio Åren. Under många av dessa har Strayer förnjöt oss med sin förmåga att visa vår verkliga verklighet. I mer än fyrtio år har Strayer gjort dagliga teckningar, som kommenterar aktuella handlingar. Ofta är hans bilder mycket fräna. Ibland märks det att hans ord och tankar inte riktigt hänger med idén och bildskapandet. Den lille parvelns funderingar om vilket miljöhot ön Ven utgör, är ett sådant exempel.

Ungefär 12 kvadratkilometer av den marina oresundsmiljöns livsproducerande areal kommer att tas i anspråk för den planerade broförbindelsens konstruktioner. Ön Ven lär vara 7,5 kvadratkilometer stor. Det är ett gigantiskt bygge det rör sig om. Om andra beslutsfattare förmådde visa något av den tveksamhet de måste känna.

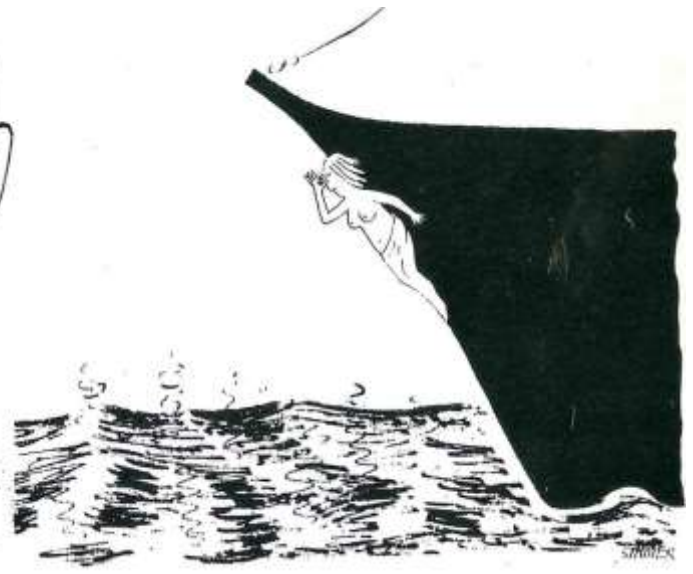
God natt ling, adjo hage! skrev Lars Ulvenstam i Tur & Retur för ett tag sedan. "När vår månghundraåriga äng och hage är igenslyad eller utbyt看t mot sura granplantor, då har vår identitet och hemkänsla fött sig en torn. Då är den bilden förmorkad, som eljest kunde blivit ett av våra vackraste bidrag till ett framtida Europa. Då kommer våra barn att bo i ett helt annat landskap. Mig personligen gör det inget. När ängen och hagen är borta är jag också väck. Men jag undrar allt: *kan nat vara rttt som kanns sa/el?*"

Biologerna och ekonomerna i Svenska Naturskyddsforeningen verkar vara blygsamma. Med mera humanism kanske de lättare och rättare kunde analysera konsekvensen av sitt förslag om generell arealersättning till jordbrukare, som bevarar biologisk mångfald och värdefull kulturmiljö. NFFK anser att det är bättre om ersättningen förblir riktad och värdedifferentierad.

Allmogefuar och allmogedagböcker finns med i bokpresentationerna. Där finns även Fynsk natur, som passar bra som påsmaking för den, som vill få ut mesta möjliga av Årsmotesresan.

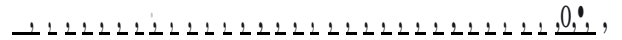
Ett osk yldigt barns reflexion.

70-talets galjonsfigur.

Schematisk profil över kust-ti/1-kustdelen.

Vi/ken slags bro?

FrÅgan om bron över Oresund har kommit i ett nytt lage sedan den senast behandlades i LOMMEN. Alldeles som NFfK sade Sveriges hogsta miljoinstans, Koncessionsnamnden fçir miljoskydd, nej till Oresundsbron i sitt yttrande.

- o Ostersjon ar ett ekologiskt sarskilt kansligt vattenomrÅde. Enligt naturresurslagen skall sAdana skyddas sAlÅngt mojligt mot Åtgarder, som kan skada miljön.

- o Riksintressen hotas. FÅngstomrÅden fçir svenska yrkesfiskare kan skadas, dessutom stAr en bro i konflikt med naturvÅrdens, kulturmiljovÅrdens och friluftslivets intressen.

- o Bron ar inte fçorenlig med samhällets mÅf att skapa ett miljoanpassat transportsystem.

Bro som rasar

NFfK sammanfattade sitt niosidiga yttrande mer lakoniskt:

"Nordiska Forbundet fçir Kulturlandskap anser att den gjorda miljokonsekvensbeskrivningen ar undermålig och inte anvandbar som stod fçir tillstÅn .till byggande av fçireslagen fast fçirbindelse över Oresund."

Yttrandet har fçiljande rubriker: Grundläggande principer, Sammanfattning, BAKGRUNDSTECKNING, Motiv fçir fast fçirbindelse, En eventuell oresundsbros miljopÅverkan, Ostersjon, Ostersjoregionen, Oresund, Bfilten, Oresundsregionen, MIUKONSEKVENSERNA, Natur- och kulturmiljoer pÅ land, Oresund och Ostersjon, Oresundsregionen, Tunnelalternativet, SLUTSATSER, Natur- och kulturmiljoer, Oresund och Ostersjon, Oresundsregionen, Tunnelalternativet.

Tunnelalternativet behandlade Oresundskonsortiet bara oversilctligt i sin ansokan. Alternativet ger emellertid en annan aspelct pÅ brofçirslaget. PÅverkan pÅ stromningen genom Oresund blir vasentligt mindre. Ventilationsschalct stor obetydligt. Luftfororingarna frÅn en biltunnel, med samma kapacitet och langd som bran, blir i start sett de samma som frÅn bron. Skillnaden ar att utslappen koncentreras till ventilationsschakt och tunnelportar och dermed ger mojlighet till rening.

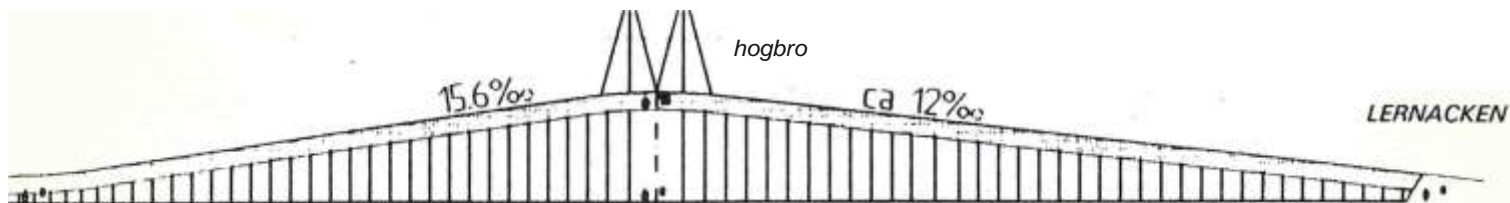
En tunnel kraver mer energi for belysning och ventilation an en bro. Å andra sidan kraver en bro mer av beredskap for, och insatser vid, dÅligt vaglag och vaderlek - halka, snodrev, nedisning (fallande isstycken frÅn kablar), dimma, hÅrd vind, stormvÅgor, blixtnedslag - som minskar trafiksakerheten. Pylonhojden ar 130 m.

Risken for skador av jordbavning antas vara desamma for tunnel som bro. Skulle hogbrospannet rasa beraknas dock genomstromningen minska med ca 4% . En vattenfylld eller imploderad tunnel ger ingen sAdan effelct.

Redan det framfçirda brofçirslaget har en tvÅ kilometer lÅng tunnel unper Drogden. Detta for att garantera flygsakerheten pÅ Kastrup. Ett fullstandigt tunnelalternativ eliminerar helt risken for pÅflygning. Samtidigt forsvinner risken fçir pÅsegling. SAdan kan ske genom felbedomning av vind och strom, felnavigering och fartygshaveri. Detta talar ocksÅ for en tunnel.

Det gor aven resurshusMllningsaspelcten. I regionen ar det brist pÅ naturgrus, aven for brokonstruktionen. Bergmassorna frÅn en tunnelborring kan daremot vidareforadlas och ge byggmaterial.

Det finns goda skal for en kompletterande utredning av tunnelalternativet.

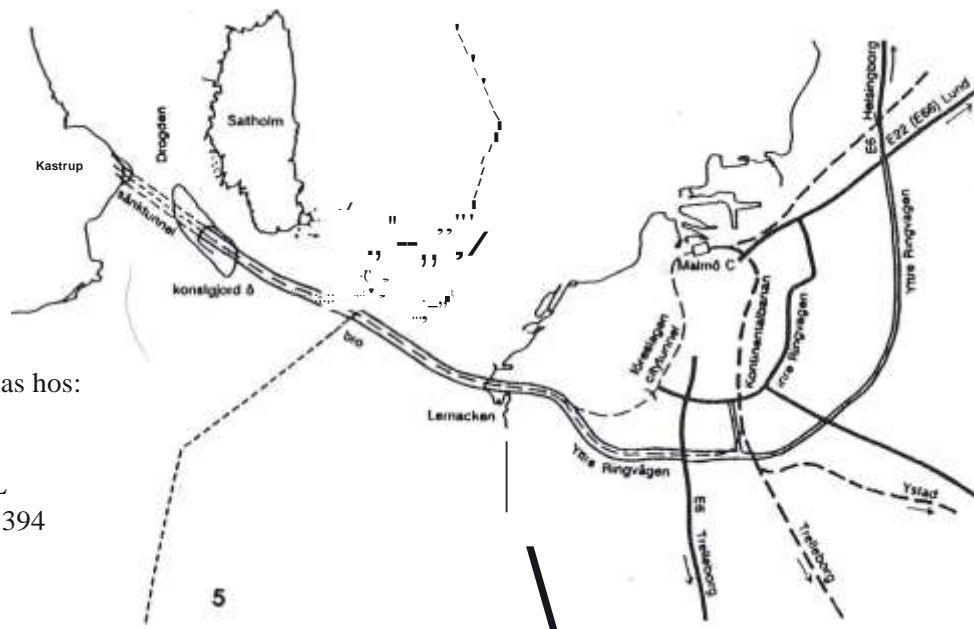

Bron, en återvandsgränd

Avtalet från 1991 mellan Danmark och Sverige om bygget av en kombinerad väg- och järnvägsbro mellan Malmö och Köpenhamn kan komma att omförhandlas. Att helt riva upp avtalet är knappast möjligt, men rimliga avvikelser måste kunna accepteras. Liket behaver inte vara läst till Öresunds grundaste del och befolkningstatistiska region. Kombinationen väg och järnväg är inget måste. Tunnelalternativ kan vara den lyckligaste lösningen.

Till den 7 juni skall konsortiet redovisa hur man avser beakta synpunkter om otillräckligt underlagsmaterial rörande natur- och kulturmiljön. Konsortiet skall också yttra sig över den tunnelutredning som Greenpeace låtit göra. I juni skall även den svenska vattendomstolen lämna sitt utlåtande och till hösten skall frågan om den fasta förbindelsen med Danmark avgränsas av Sveriges regering. Samrådet mellan regeringarna sker förmodligen i augusti. Det är enbart politisk prestige, som hindrar förnuftigt handlande. Ett bevarande av livets mångfald och värta historiska arv kräver att människans aktiviteter anpassas till miljöns rammar. Att utgå från det motsatta är fasanfullt inskränkt.

Öresundsförbindelsens sträckning jämte svenska anslutningar.

Forbundets yttrande kan beställas hos:

Kelvin Ekeland,
Storgatan 14,
S-824 00 HUDIKSV ALL
Tel 0650-19612, 08-7991394

Verkligt meningsfull bro

Vad säger man i Malmö? I Sydsvenskan skriver Magnus Stenlund: *Det blir en motsägsfull bild av Malmö som brotillskyndarna vill förmedla. Å ena sidan utgör sydvästra Skåne en stark region full av tillväxtkraft som kommer att utvecklas, bara bron kommer på plats. Å andra sidan har man högröstat krävt (och fått) det enda bidragspaketet efter det andra sedan Kockums slog igen. Senast var det Saab-fabriken. Nu blir det bron: "Om inte bron byggs blir det katastrof".*

Detta sälls om den svenska region som redan som det blir ligger närmast kontinenten. Varför lyckas man inte göra mer av det? Det blir oroväckande att regionen inte vill göra sig själva, utan gapar efter mer av samma beroendeframkallande bidragsmedicin. I samma tidning skriver Sören Sommelius: *"Så illan har spridningen blivit mera manipulativ än någonsin att den påtänkta bron över det glittrande Öresund. Alla ojämliga löjliga har varit tillräckligt om de gynnat den bro som så många politiker - inte minst malmöitiska - gjort till det stora monumentet över deras egna förtullighet."*

För enas svenskar och danskar mera av att sitta i bilar på en bro än av att se varandra i ögonen under en flirjetur?

Givetvis inte. Det finns andra broar att bygga anslutna av betong. Det finns symboliska broar som skapar kulturella möten och vanskaper mellan människor och folk. Satsa alla betongbromiljarderna på sådana verkliga broar!"

Erland Porsmose

I Danmarks have

Krise i den pyntelige haven

MÅske mere end noget andet land er Danmark en stor, velordnet og pyntelig have. Vel ikke så så storslået og smuk som bjerg og dal, prierie og canyon, vandfald og rivende strøme, kort sagt som den ubergrænsede, vilde natur bedømmes med traditionens solide vegt. I denne velholdte have er der naturligvis – i et plads til vildtvoksende, ukrudtholdig og uberegnelig natur, som derfor er blevet fortrængt helt ud til haveens yderkanter – til ellemosernes fjerne afkroge og det røriget Danmark naturligvis især til stranden, klitterne og klihterne.

I dette uendelige grænseland mellem hav og land, mellem natur og have kan mennesket frejdes i respektfuld andagt over naturens mægtige kræfter og hermelighedsdyp.

I Danmarks have er der ikke plads til forfald og vildskab. Der er yderst få ruiner af herregårde, slottene og kirker bevarede. Langt hovedparten er blevet offer for genbrug og trangen til pyntelig orden. De sørgelige rester af fortidens spredende ruiner er i de seilende år blevet tilbøjeligt vedligeholdt og muret op med beskyttende lag, således at også de i dag fremtræder som små ruinbygningsvreker.

Når Danmark i årtier har ligget i forreste række, hvad angår landskabsbevaring og miljøbeskyttelse, er det nærliggende at se dette i sammenhæng med landets karakter og den heraf følgende brede interesse for miljøspørgsmål. Landets beskedene areal og befolkningsgrundlag gør at en indsats kan ses og kan nytte. Et forskningscenter for Menneske og Natur ligger i smuk forlængelse af denne danske tradition.

Udgangspunktet for forskningscentret Menneske og Natur er den aktuelle miljøkrise. I de senere år har stigende opmærksomhed omkring miljøspørgsmål antaget karakter af krisebevidsthed. FA er i tvivl om at mennesket selv er synderen.

Uigennemskuelige vidunderverden

Lige fra landbrugets introduktion i den yngre stenalder har mennesket naturligvis grebet ind i naturens kredsløb og søgt at forbeholde sig arealer til korn dyrkning, til høst og gresning. Dette i en stadig kamp mod den naturlige flora "Hukrudet" samt skov og krat, der bestandig søger at generobre de kultiverede arealer. Det smukt varierede kulturlandskab, med agre, overdrev, enge, heder, strevningskove osv., er skabt af mennesket ved tilpasning af en mangestrengt selvforsyningsøkonomi i det forindustrielle landbrug til terrenet og jordbundsforhold. Det er dette kulturlandskab med indslag af fortidsminder, historiske bygninger, landsbyer og købstreder, deraf de fleste opleves som "natur".

Også det forindustrielle landbrug kendte naturligvis til ekologiske kriser. Jordudpining, sandflygning, forhugning af skovene og udvaskning af næringsstoffer var også problemer for hundreder af år siden.

Teknologiens stadig mere uigennemskuelige vidunderverden led et afgørende tillidsknæk da det viste sig, at de teknologiske og produktionsmæssige fremskridt ledsagedes af alvorlige bivirkninger og værre endnu ofte bivirkninger af helt uforudset karakter og uoverskueligt omfang.

Psykologisk set er de værste trusler nok de uforudsete forvarsler om teknologisamfundets dommedag: Tjernobyl, forgiftning af grundvandet, skovdød, fiskedød, drivhuseffekt og ozonhuller – alt varsler en tid, hvor menneskets redselregime vender vabnene mod sig selv.

Miljøproblemerne har erobret en fremtredende plads på den verdenspolitiske arena, hvor ressourceforbruget og den ledsagende forurening synes at blive en hovedmodstrømning mellem det rige industrialiserede nord og det fattige underudviklede syd.

Langdysse. Tegning af A. P. Madsen, 1896.

De gr(j),nne og bla linier

Til at bAndtere milj</,problemerne bar man ivrerksat to politisk administrative systemer: en gr<jm og en bU linie. Hvor den gr</,nne linies folk f</,rst og fremmest er bumanister: arkreologer, bistorkere og arkitekter, er den bla linies folk domineret af naturvidenskab og teknik med biologer og ingenicj>rer som bannerfcj>re. Forureningsbekrempelse opfattes som et cj>konomisk og teknisk problem, der grundlæggende set kan lcj>ses med de samme teknologiske midler, som bar skabt forureningen.

Allerede fra midten af 1800-tallet markerede fredningen af fortidsminder den stigende interesse for oldtiden. Forelcj>bigt arbejdedes pA frivillighedens grund, men med naturfredningsloven af 1937 fik man en generel lovmæssig beskyttelse af fortidsminderne. To Artier forinden havde man tillige indledt arbejdet med fredningen af bygninger af vresentlig arkitektonisk eller kulturbistorisk verdi.

Filosofien bag fredningsinstrumentet er at skabe "heller• omkring belt umistelige bistoriske, kunstneriske verdier og pA den mAdede at lede udviklingen uden om. En mAske lidt naiv romantisk ide, der imidlertid bar skAnet mange af vore smukke bistoriske bygninger og fortidsminder fra udslættele.

Problemer er der nok af. Den fortsatte udvikling skaber stadig flere interessante mindesmærker, og hvor mange af dem skal bevares?

Fra en historisk synsvinkel er det mindst lige sA interessant at bevare det typiske som det unikke. Hvordan forklare og begrunde valget af en almindelig type?

Et fortidsminde indgAr i en landskabelig belbed.
- Hvad nytte til at beskytte fortidsmindet, hvis landskabet omkring det forandres til ukendeligbed?

Tilsvarende kan en enkelt fredet bygning tage sig ynkelig ud i et totalt moderniseret gadeforlc/>b. Men hvad værre er, tingene forbliver ikke urendrede fordi man sretter et fredningsskilt op som belle. Fortidsminder, ruiner, heder og overdrev skal plejes og vedligeholdes. Bygninger ligesA, og hvis ikke det

offentlige skal betale det bele, mA det tillades de private ejere at indrette bygningen til nye funktioner, der i værste fald kan medfcj>re, at fredningen blot er bevaringen af et facadeudtryk, et barmonisk gadeteater.

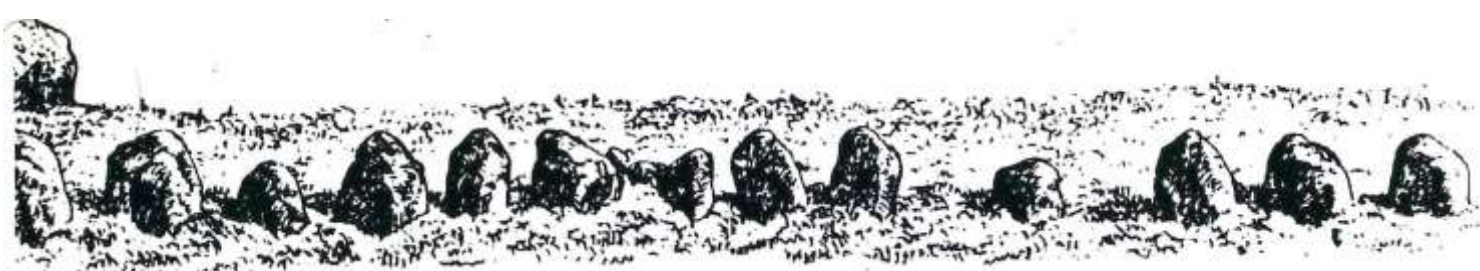
Udviklingen kan vendes

Fredningsinstrumentet indeholder den grundlæggende konflikt mellem uomgængelig udvikling og cj>nsket ombevaring. SA lrengede det var fA og unikke steder, der </,nskede bevaret kunne denne inbyggede konflikt ?Andteres. Men med nutidens satsning pA bevaring af blot markante fortidsminder og bygninger, men tilhge af det indholdsrige smukt varierede kulturlandskab bar fredningsinstrumentet tydeligvis nAet et bristepunkt, hvor den grundlæggende filosofi mA tages op til fornyet overvejelse.

Samtidigt presser folkelig interesse for værdifulde rekreative arealer og belysningen til den efterbAnden meget valutatyngte turisme fredningsinstrumentet til det yderste, hvor det ikke lrengede er nok at bevare, man mA ogsA genskabe - eller mAske blot - skabe naturverdier, der opfylder de bistorisk-restetiske rekreative behov pA produktionslandskabets bekostning. Den bla liniedynamiske fremgang har her klart en afsmittende effekt.

Samfundet investerer enorme belcj>b i at standse eller i hvert fald kontrollere forureningen, pA att genoprette og reetablere natur. Det grelder att fA maskineriet til at kcj>re forureningsfrit og dermed endnu bedre, medens man scj>ger at genoplive den tabte natur, om det sA skal vrere ved at give scj>er kunstigt Andeddragt som et krempeakvarium, ved fortsat udsretning af fiskeyngel - sA nrertbesregtet som muligt med de oprindelige brugere af vandsystemet - og ved systematisk opdræt af klokkefcj>er.

Selvfcj>lgelig kan mennesket logisk sett ikke reetablere natur pA denne vis - det kan man kun ved at lade naturen gA sin egen langsame gang. Men selv kunstigt anlagte og plejede naturreservater har stor betydning som konkrete symboler pA, at indsatsen nytter - at udviklingen kan vendes.

Erland Porsmose

Menneske og Natur

Erland Porsmose; 1-ektor og lederfor Keneminde Museum, redegA(for nogle af perspektiverne i det humanistiske 'forskningscenter Menniske og Natur. Der vil pa Nordisk Kulturlandskabsforbunds arsmøde pa Fyn i 1993 blive mulighed for at bese centret og h<bre ncermere om aktiviteterne.

Humaniora i miljødebatten

Det humanistiske forskningscenter . Menneske og Natur tager sit udgangspunkt dels i de aktuelle miljøproblemer, dels i den ledsagende krisebevidsthed, men naturligvis tillige i politisk-administrative styringssystemer. Iridtil videre er det et Abent spørgsmål, i hvilken grad humaniora kan bidrage til at lq,se eller perspektivere disse grundlæggende problemer. Forel<tbigt vii jeg med udgangspunkt i mit eget fag, historie, skitsere en mulig rolle for humaniora i miljødebatten.

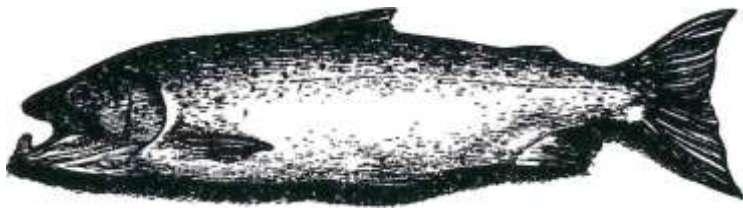
Landskabet er historisk interessant

Kulturlandskapet er formet af mennesker. Lag pA lag har hver periode afsat spor, der forteller om menneskets spil med naturen. For arkeologer, kulturgeografer og historikere rummer kulturlandskapet en uendelig informationsmængde. Landskabet er vort stq>rste arkiv. Landskabet illustrerer den historiske virkelighed og gg,r den nrervrende. Det pprecise sted ligger der endnu, og mAske bar den historiske hren-delse afsat sig konkrete spor. Trettere kan man ikke komme pA den historiske virkelighed. EkskursionsmAf , fortrellervrerd og oplevelsevrerd er nogle af de betegnelser, der kan knyttes til den nresten mystiske oplevelse: at stA pA #stedet".

*Vil Kaleko vandmølle opfattes som faunasperring 1
Tegning af K. Eke/and.*

Laksen kan nå vende tilbage til
rene, og frie(?) vand/6p.
Konflikter spirer mellem b/A og
grønt interesse.
Tegning af S Asberg.

Samspillet menneske - natur

Relationen menneske - natur opleves ofte som modsætningsfuld, som et spørgsmål om menneske eller natur. Kulturlandskapets variation, indholdsrigdom og skønhed er imidlertid skabt af samspillet mellem menneske og natur. Vi har gjort landskabet smukkere i vores egne tider - og har ansvaret for at vandre om denne skønhed.

Ikke at stjæle fra vores fortid er et slogan for den beredvigtige, ressourcebevidste udnyttelse af landskabet. Lige så fuldt kan man tale om at *ikke stjæle fra vores forfædre* ved at nedlægge det smukke landskab og den muld de efterlod.

De to sæt tankegange karakteriserer en del af forskellen på filosofien bag den blå og den grønne linie. At udføre at stjæle fra vores forfædre kræver medvirkning af kulturbistorisk ekspertise i fysisk planlægning, herunder især fredeplanlægning og naturgenopretningsprojekter.

Vide hvad det er man vil

Kun historiske studier kan fastlægge, hvilken helhed det bevaringsværdige element fungerede i, og hvilken fortællerværdi det kan tillægges. En kulturhistorisk registrering er en forudsætning for en systematisk registrering og prioritering af bevaringsinteresser.

Historiske registreringer er da også ved at være standard i fredeplanlægningen. I Fyns Amt har Kartografisk Dokumentationscenter (Odense Universitet) nu i et tæt samarbejde med amtets landskabsafdeling vedtaget registrering og udpegning af bevaringsværdige landsbyer, bevandede arealer og vandmiljøer.

Naturgenopretning som miljøside

En stor del af det danske landbrugsareal - man skønner 10-20 % - vil ikke længere være rentabelt at bruge til komavl. Arealerne trenkes anvendt til oplysning af skov-, overdrevs- og engarealer, til en styrkelse af friluftslivet og de rekreative interesser samt til egentlig naturgenopretning. Gennem naturforvaltningsloven tilføres det offentlige betydelige midler til denne omvendte koloniseringsproces.

Naturgenopretningen vil sikre landskabelig variation, gode biotoper, forbedret miljøtilstand, beskytte grundvandet og begrænse overskudsproduktion. Samtidig vil man sikre arkæologiske og kulturbistoriske værdier, skabe rekreative arealer til friluftslivet, samt tilgodese forsknings- og undervisningsbehov. For første gang i Årbundreder ser det ud til, at balancen dyrket/ikke dyrket areal vil blive forskudt væsentlig til fordel for det ikke-dyrkede. Samtidig har samfundet overskud og teknologi til en krampe plejeindsats - spørgsmålet er blot hvordan, hvor meget og hvorfor.

På denne vis er naturgenopretning naturligvis en kulturopretning, der vil kræve pleje bl.a. med afgræsning og brug af gamle driftsmønstre. Hvilken kultur ønsker man? Sandsynligvis den der tidligere har været på stedet, men hvornår: o 1800 - for dræning, o 1500 - i de bejrgyggede agers tid, i vikingetid eller måske stenalder? Overvejelsen er nødvendig.

Man må vide hvorfor

Målsætningerne i naturgenopretningspolitikken besvarer ikke spørgsmålet som, hvor meget der skal genoprettes og til hvilket formål, om formålene vil vise sig at være i inbyrdes konflikt, og om man ikke kunne tilgodese, hvert enkelt formål på anden vis.

Er vi endnu engang ved at rydde op og anlægge en velordnet have på marginaliserede arealer, og på den vis tilfredsstille vores behov af orden, der ikke tillader blot at lade arealer *ugge*

Naturplejen må nødvendigvis indgå i landbrugsdriften i området, og måske til god økonomi, men det fritager os ikke for at undersøge og diskutere forudsætningerne for naturgenopretning som et kulturfenomen.

Laksen kan vende tilbage til rene vandløb. Laksens frie vandring kræver at *jaunaspcerringer* må fjernes. Ofte er sprænger i Aeme identiske med fortidsminder som vandmøller med dremninger, voldsteder, engvandsanlæg m.v. For at udnytte Aernes ressourcer har mennesket reguleret og stemmet op i 1000 år - skal disse levninger nu vige for en ny udnyttelse? Hvordan skal man kunne afveje to så væsensforskellige interesser?

Forskningscenter for kulturlandskabet

I maj 1991 besluttede Statens Humanistiske Forskningsråd at iværksætte et 5-årigt humanistisk forskningscenter med temaet menneske og natur. Til formålet er ialt afsat 20 millioner kroner, finansieret dels af forskningsrådet og dels af Miljøministeriet. Odense Universitet er vensinstitution for centret, der lokalemæssigt bliver placeret på herregården Hollufsgård, der er nabo til universitetet.

Det faglige grundlag for centret er et programforslag udarbejdet af Svend Erik Larsen, Claus Bjergm og Erland Porsmose.

Moral og landskabets omformning

Det humanistiske forskningscenter - Menneske og Natur - har i sin programklæring lagt vægten på menneskets forhold til naturen i de sidste 200 år, hvor samfundet har gennemgået en rivende teknologisk udvikling, der afspejler sig i gennemgribende forandringer af vore omgivelser. Forandringer, der måske kun delvis, er slået igennem i den menneskelige adfærd, i moral og etik, natursyn og livssyn.

Er den krisebevidsthed, der så tydeligt manifesterer sig, dybest set et udtryk for at vore værdiforestillinger ikke har ændret sig i takt med den teknologiske og økonomiske virkelighed, der former vore omgivelser?

Hvordan formes og udvikles ideerne om det gode og smukke landskab og det rigtige liv, som Jigger bag vore naturgenopretnings- og bevaringsideer? Ligger idealerne bag os - som det tabte Paradis - og hvorfor er landskabet omkring os ikke længere smukkere end nogens inde?

Hvornår blev mennesket en trussel mod naturen, eller i hvert fald begyndte at få bevidsthed herom? Hvordan spiller angsten for de opbrugte ressourcer, for grænserne for vækst, ind på denne forestilling?

Er længslen mod naturen blot længslen mod den velordnede have, fra potteplanterne i vindueskarmen over havens velplejede blomsterbede til dejligt væng og venge?

Med imponerende gravhøje, bygninger, alleer, parker, fiskedamme og stengærder har mennesket i Arhundreder fyldt landskabet med tegn på prestige, makt og økonomisk formåen.

Hovedformålet med centrets forskningsprojekter vil være at koble de grundlæggende tendenser af landskabet igennem de sidste 200 år sammen med de samfundsmæssige tendenser og den ledsagende transformering af moral og livssyn i perioden. Det centrale tema er således sammenhængen mellem bevidsthed, adfærd og omformning af landskabet.

Mennesket danner sin virkelighed

Hvilke gennembrudsfaser kan påregnes, og er de synkrone inden for landskabsændringer, driftsmåder, kunst, videnskab og politik?

Hvordan har gennemslagskraften været i forhold til samfundets klasser og sociale grupperinger?

Hvor mange "natursyn" har der været tale om i en given periode? Adskiller overklassens landskabsæstetik sig fra brugernes, fra landbefolkningens, og hvordan har urbaniseringen af natursynet spillet ind? Holdningsberedningen i skolerne, græsrodsbevægelserne, medierne og de politiske processer vil være vigtige at belyse i denne sammenhæng.

Kronologisk arbejdes foreløbigt i fire hovedafsnit, der samtidig markerer overgangen fra landbrugslandet Danmark med en bybefolkning på knap 20 % til det urbaniserede servicesamfund, hvor styrkeforholdet er det modsatte.

Produktivitetsstigningen i landbruget har samtidigt betydet, at dansk landbrug i dag dækker o. 15 millioner menneskers behov for animalske levnedsmidler, med en beskæftigelse på kun 6-7 % af det samlede antal erhvervsaktive.

Landbrug er i bybefolkningens hjerte på vej til at blive en eksotisk beskæftigelse - på linie med fiskeri - for en fattig, specialiseret arbejdsstyrke med en egen erhvervskultur.

Lige så lidt som fiskerne ejer havet og kan undgå reguleringer af fangstmetoder, fangstmængder osv., lige så lidt vil bybefolkningen om få år holdningsmæssigt kunne acceptere, at landmændene ejer landet og kan undgå reguleringer af driftsretninger, produktionsmængder, adgangsforhold osv.

Denne grundlæggende tendens af samfundsorganisationen har fundet sted i fire hovedfaser:

1 Naturdominans, 2 Teknologisk dominans, 3 Institutionel dominans, 4 Ny naturdominans.

Naturdominans

Hvor mennesket i hovedsagen tilpassede sig naturens ressourcer i en form for økonomisk landbrug, og hvor forskydninger af den fremherskende balance i ressourceudnyttelsen oplevedes som en trussel.

Teknologisk dominans

I slutningen omkring 1800 brød et nyt økonomisk, teknologisk landskabssyn igennem. Bebyggelsen, landskabet, og driftsmønstre måtte omstruktureres for at gøre det muligt at udnytte de gunstige markedsøkonomiske konjunkturer. Fra midten af 1800-tallet stiger produktiviteten i landbruget så meget, at befolkningens andel for første gang i århundreder går ind i en konstant faldning på landbefolkningens bekostning. Fænomenet ledsages af en øget arbejdsdeling og en begyndende industrialisering.

Institutionel dominans

Det velorganiserede velferdsamfund i velferdsstaten etableres fra 1930'erne til 1980'erne. Naturen gøres til genstand for planlægning og prioritering på linie med betalingsbalancen og byggeindustrien. Man prioriterer og afgør indsatsen ved konsensus. Den grønne linie etableres som politisk-administrativt organ.

Ny naturdominans

Det viser sig, at naturen ikke blot reagerer på konsensus. Atomaffald, ozonhuller og fiskedød skaber en ny krisebevidsthed. Den blå linie bryder igennem som politisk-administrativt organ.

Skræmmende muligheder

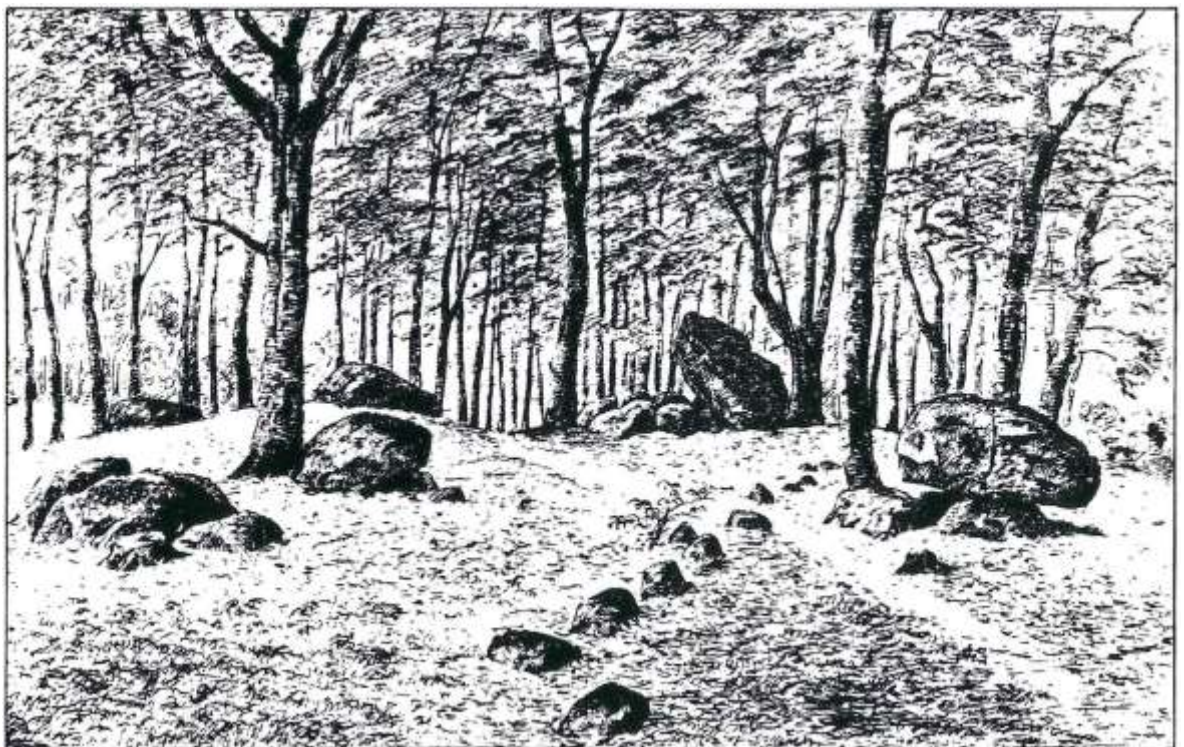
Hovedtemaet er således, hvordan naturen og den menneskelige adfærd, økonomi og bevidsthed hænger sammen i de fire samfundssystemer, og hvilken udvikling der er sket heri. Har menneskets bevidsthedsdannelse med andre ord fulgt med de grundlæggende tendenser i omgivelserne?

Mennesket danner sine billeder af virkeligheden og arrangerer hermed sin egen virkelighed på skrift eller i billedsprog. Med nutidens teknologiske og økonomiske muligheder er vi ligeledes blevet i stand til i hidtil uset omfang at omdanne vore omgivelser til en ny virkelighed svarende til vore bevidsthedsbilleder.

Om end centret i sin begrænsede levetid kun kan gøre sig håb om at besvare nogle af de rejste spørgsmål. - eller i hvert fald at præcisere problemstillingerne, giver menneskets nærmest skræmmende muligheder for at forme og deformere naturen os al mulig grund til at reflektere over sammenhængen natur - adfærd - bevidsthed - adfærd - ny natur.

Sammenbyggede /angdysser i Pipstorn Skov, Fyns Amt. A. P. Madsen, 1886.

I Pipstorn- og Alleskove er der bevaret et meget stort antal dysser og høje. Lige nord for de begge skove Jigger Kaleko Mølle. Møllen nævnes i 1500-tallet, men de nuværende bygninger er fra ca 1650.

Förordning om vilse?

I förra numret av LOMMEN refererades ett förslag från Naturskyddsföreningen (SNF) till regeringen om en generell arealersättning, "ekologisk ombyggnad av jordbrukslandskapet". Förslaget handlar om att omvandla jordbrukslandskapet till ett mer ekologiskt och varierat landskap. Detta innebär att man ska ta hänsyn till naturens behov och inte bara människans behov. Förslaget innebär också att man ska ta hänsyn till landskapskvalitet och kulturlandskapet. Detta innebär att man ska ta hänsyn till landskapskvalitet och kulturlandskapet. Detta innebär att man ska ta hänsyn till landskapskvalitet och kulturlandskapet.

till LOMMEN: . argareta lise, 1:e vice ordförande i SNF, skrivande

Naturskyddsföreningens förslag om arealersättning bidrar till att vi behåller och ökar mangfalden i kulturlandskapet.

I förra numret av Lommen kritiserades skarpt Naturskyddsföreningens förslag till arealersättning, och man förklarar sig från kulturlandskapets synpunkt nöjd med det system som finns idag för vård av kulturlandskapet, framst kontraktstecknade NOLA-avtal.

I kritiken har man framst koncentrerat sig på den enorma administration och avundsjuka och tvister, som skulle bli följden om systemet infördes. Jag kan inte gå in på svaromål på hypotetiska frågor - systemet är ju inte infört - men vi har naturligtvis diskutera terat möjligheterna att samla in och administrera denna typ av data. Vi är övertygade om att det är en framkomlig väg med rimliga administrativa insatser, men vi vill naturligtvis öppna för förslag till förbättringar. Jag tror att förhållandena om problemen är överdrivna, vi hanterar ju system som är komplicerade i andra områden.

Alla system kräver naturligtvis administration. Ja även i detta sammanhanget påpekar att det nuvarande systemet inte är någon "administrativ lycktriuff". Handläggningen av NOLA-avtalen tar tid, omfattar bara en bråkdel av hela jordbrukslandskapet, och för landskapsvårdsmedlen har administrationen kraftigt slapat efter. Men det är inte på grund av administrationsbesvar eller fördelar som Naturskyddsföreningen lagt fram sitt förslag.

Naturskyddsföreningen vill med sitt förslag få samhällets ekonomiska och politiska styrmedel att samverka och möjliggöra ett jordbruk, där god jordbruksskötsel innebär inte bara hög produktionsutveckling utan också bibehållandet av den biologiska mangfalden. Mangfalden gäller inte bara arter utan i allra högsta grad för biotoper, djur och växternas livsrum. I konventionen om biologisk mangfald, som Sverige har undertecknat, framhålls tydligt att biologisk mangfald inte kan bevaras i naturreservat och nationalparker utan i högsta grad är de areella näringarnas ansvar, och att detta skall ske inte bara med policier utan också med planer. Vårt förslag kan ses som en del av utformade sådana planer.

Naturskyddsföreningen har med stigande otillfredställelse sett de ökande hoten med hög produktionsutveckling på bekostnad av biologisk mangfald, och de alltför svaga åtgärder som vi tills vidare tagit för att motverka att landskapet omskapas till ett produktionslandskap av monokulturer utan ekologisk infrastruktur. Vi har arbetat fram ett förslag, som vi tror kan bryta trenden. Det finns förmodligen flera sätt, men detta är det första betydande förslaget. Det är ett förslag att bibehålla och förbjuda den biologiska mangfalden i hela landet och bevara naturresursen odlad jord.

- Vi vill ge en högre och mer rättvis ersättning för att bibehålla och förbjuda de stora värden som finns i skogs- och mellanbygden angår och hagmarker. Ersättningen kan ses som en förvaltningskostnad för de oersättliga naturarv som bonden förvaltar och för det arbete som krävs att göra detta i fortsättningen. Det biologiska arvet later sig inte sparas på museer liksom det kulturhistoriska. NOLA bidragen räcker idag till för områden med för låg ersättning. Många av dagens NOLA-områden borde kanske hellre rätteligen ha status av naturreservat.

- Vi vill ge bonden en möjlighet att återuppta havd och ge incitament för att förbättra naturvården i ångs- och hagmarker. Måttligt eller svagt förbjuda marker har idag liten eller ingen chans att få ersättning, trots att deras höga värden fortfarande kan bibehållas och återställas med mera aktiv havd.

den där det enda endast till att omfatta även slättbygd och möjlighet att
 Vi vill utvidga beaktning till att omfatta även slättbygd och möjlighet att
 återstär smårfugliga småbiotoper och ekologisk infrastruktur för djur och växtvärld
 hihehalla och överskåda de olika biotoperna och stenrännarna.
 slättavallen, valten, vågret, lall, psil och skiinhälsupplevelser.

av alla växter och djur som finns idag och som
 - Vi vill införa ett heltäckande system som ansvarar för.

skall ge alla möjlighet till förhållanden som engagerar vi för oss, men
 mer och mer om. Del av utgåvan av alla vart nalarv.

Till slut några ord om de sju erigda yta- och det berättar stora utjordruket, mer det på
 det berör också stora av utjordruket, mer det på

Del har alltså gått mycket phragit till allt vi idag har sålem urkyldsGireni ngens
 olika salt. Dessa pengar, mer av den biologiska mångfalden. Den rikliga ngen att god

landskap, el och urgräns samhällets sly medelkalk vtv'aven är rru tsattning m r
 mrslag är en utredning om en buffert i den ekologiska

utredning om en buffert i den ekologiska
 utredning om en buffert i den ekologiska

fa!

Margareta Lhse
 Natu
 rskyddsöverläggare
 docent i fjärranalys med naturvårdsinriktning

Lennart Valinders Gubbstrutt har nästan dagligen en aforism.
 en e, akhet el/er ngot allmant insiktsfullt att meddela i Dagens Nyheter. - Jag har trotnat på teoretiska lösningar. De försäpraktiska konsekvenser.

Bara ett enda ord

SNF har överreagerat och brustit i sin analys, alldeles som när SNF tagit ställning mot de etablerade formerna för landskapsvård. I det mesta är SNF och NFFK fullständigt överens. Månen är nästan identiska. Byter SNF bara ut ordet "generellt" mot "riktat" är SNFs förslag mycket bra.

Etablerat kop av tjänster

För att göra klart för SNF och LOMMENS läsare vad NFFK menar med "de etablerade formerna för landskapsvård" ger vi denna bakgrund.

För avtalstecknande och kop av bevarandetjänster finns i Sverige två betydelsefulla anslag: NOLA och LANDSKAPSVÅRD. NOLA, anslaget för naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet, infördes 1986. Genom det livsmedelspolitiska beslutet 1990, om ett avreglerat jordbruk, tillkom ett nytt anslag för landskapsvårdande åtgärder, LANDSKAPSVÅRD.

Samhällets kop av bevarandetjänster går i regel till så, att en jordbrukare genom ett civilrättsligt avtal förbinder sig, att mot ersättning göra bestämda åtgärder för att bevara preciserade värden i landskapet. Ersättningarna är riktade och differentierade. Riktade för att det bara är de, som har bevarandevärden av hög kvalitet, som kan komma ifråga. Differentierade är de därför att den ersättning, som betalas ut bl a beräknas med hänsyn till markernas

bevarandevärde, aktuell arbetsinsats, ansvar för adekvata åtgärder samt kunskap och kvalitetsmedvetande.

Oftast är ersättningen för det bevarandearbete, som man träffar avtal om, relaterad till en bestämd areal, men djurersättning, t ex vid skogsbete eller hållande av gamla husdjursraser, samt andra beräkningsgrunder och kombinationer kan också förekomma, t ex skotsel av en viss längd dikes- eller vågrenar och havd av ett visst antal Åkerholmar eller lovtakts-trad.

Att det förekommer vissa mindre lyckade tillämpningar av systemet, att det saknas ekonomiska och personella resurser, att det återstår att träffa en stor mängd avtal, att det fattas en hel del annat, gör inte att de etablerade formerna för ersättning därför bör domas ut till förmån för något annat.

Det generellas brister

För att göra klart vad NFFK har emot "generell arealersättning" ger vi dessa upplysningar.

Generell och differentierad arealersättning har lanserats som ett laththanterligt styrmedel för bevarande av odlingslandskaps, s varden. Jämförd med avtalstecknande bar den emellertid Atskilliga nackdelar.

- Den förutsätter en riklig budget från start. En begränsad budget innebär !Aga arealbelopp . LÅga ersättningar varnar inte höga varden . Kvantitet får inte vfiljas före kvalitet! Odlingslandskapets historiska, biologiska och i viss mån estetiska innehåll riskerar i så fall att utarmas.

- Den innebär att man slipper momentet med kontraktskrivning, men även med ett generellt system krävs individuell rådgivning och uppföljning på marker med stora bevarandevarden, vilka fordrar noggrann, speciell och dyr vård. Minskade "tjänstemannakostnader" torde därför inte kunna påräknas om man vill värna om kvaliteten.

-Den kräver en poängsättning av all jordbruksmark i landet. Skulle kravet genomföras på ett seriöst och för jordbrukarna rättvist sätt, slossas viktiga personella resurser på detta arbete. De i bevarandesammanhang mindre intressanta markerna bör myndigheterna kunna lämna därhan.

- Den innebär en rättighet. Det betyder att de, som inte är nöjda med ersättningen, kan överklaga myndigheternas beslut. Hantering av missnöjesyttringar och överklaganden kräver personal, är onödigt och improduktivt.

Generella styrmedel ger en högre totalareal, men en sämre målluppfyllnad, eftersom viktiga kvaliteter i odlingslandskapet inte säkerställs. Det finns inte heller några rättvisaspekter, som talar till fördel för generella styrmedel.

Dessutom är det viktigt att ha i minnet att det alltid medför olägenheter att lämna ett system för ett annat. I detta fall bar man runt om i landet, med små ekonomiska och personella resurser och utan någon egentlig tid till förberedelser, helhjärtat satsat på att genomföra ett system med ersättning för bevarandeinsatser, som också uppskattas av de brukare som kommit i kontakt med det. Att nu, när verksamheten börjar fungera tillfredsställande, byta ut denna mot ett annat system, som jämfört med det förre saknar fördelar, är inte meningsfullt. Det befintliga bör istället göras bättre!

Gemensam nytta

Gemensamma nyttigheter är enligt det livsmedelspolitiska beslutet 1990:

- Underlag för samhällsservice och en levande landsbygd.
- Forsörjningsberedskap vid oförord eller andra katastrofer då produktion och distribution störs.
- Skydd och vård av odlingshistoriska och biologiska varden.

SNF vill med sin "ekoltjänst", i ett svep, ersätta brukarna för alla kollektiva nyttigheter, som de producerar.

NFFK vill inte okänt baka ihop ersättningar för olika nyttigheter. Dock anser NFFK att det är viktigt för en brukare att någorlunda långsiktigt få en "avsettningsgaranti" för de nya grödor i form av gemensamma nyttor, som han kan producera, och att han samtidigt kan få veta vad han sammantaget kan få i ersättning: för alla nyttorna.

Samhället måste därför ha en samordnad hantering av de ersättningar för produktionen av gemensamma nyttigheter, som statsmakterna bestämmer att vissa jordbrukare bar rätt till. Lansstyrelserna är regionalt ansvariga för detta. Det är också viktigt att lansstyrelserna tar initiativ för att göra klart vilken ansvarsfördelning, som skall råda mellan staten och kommunerna i respektive län.

Villkoren för att ha på landsbygden är av avgörande betydelse för naturvården och bevarandearbetet i stort. En grundförutsättning är en levande landsbygd med vitala jordbruk och brukare, som är villiga att mot skiflig ersättning vårda och ha de miljöer som skall bevaras. I fall för milandena när det gäller kommunal service, infrastruktur, social omsorg etc församras, minskar förutsättningarna för fortsatt boende. Samtidigt ökar behovet av särskilda, mer konstlade och även mindre effektiva insatser för marker med höga bevarandevarden. I vissa fall kan samhället tvingas avstå från angelägna bevarandeåtgärder på grund av att förutsättningar för en långsiktigt andamålsenlig havd saknas.

Detta klargörande får anses utgöra den ytterligare helhetsbild av NFFKs syn på bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövarden, som utlovades i nr 8 av LOMMEN .

Blåklint. Teckning av R Svensson.

Allmogeakrar

Allmogeafuar, det lir de stalle dlr man odlar en jordbruksgroda (oftast spannm, och helst m\gon aldre lantsort) tillsammans med hotade eller missgynnade Akerogras. Allmogeafuar kan anlaggas genom att man tar vara pA de forekomster av obras som finns pA en plats, eller genom att man etablerar en ny anlaggning genom att skaffa lampligt utsade frAn ett annat hMl. Sedan flera Ar har vlirldsnaturfonden, WWF, gett ekonomiskt stod till brukare som odlar allmogeafuar.

Nlir en allmogeaker ska anlaggas bor man minnas foljande.

- Anvand sA lokalt fro som mojligt, Mde av groda och ogras. Undvik "utlandskt" fro.
- HostsMda grodor lir i regel enklare att hantera an vArsAdda, bl a tack vare battre markfukt pA hosten.
- Forbehandla odlingsytan noga, slirskilt om det ar en Aker med tat gras-vall. Forsok fA bort besvlirliga ogras (t ex kvickrot) fore odlingen.
- Latta och nliringsfattiga jordar passar bra som allmogeafuar.
- Storleken pa allmogeAkern kan variera. Ett halvt tunnland (2 500 m²) kan vara ett riktmAtt, men livet mindre ytor gAr bra. 100 m² kan anses som minimum, men livet mindre tradgardsodlingar lir vlirdefulla.
- SA glirna nAgot glesare an vid normal odling.
- SA vid normal tid med hansyn till plats och groda.
- SA ograsen relativt grunt. Arter med mycket sma fron kan sas i efterhand, ovanpA markytan (varefter jorden valtas).
- AllmogeAkern ska inte godslas.
- Tar vissa besvarliga arter over (Akertistel, kvickrot, baldersbra) kan en tids trada vara bra. Ett tresadessystem, dar tvA fuar odlas och den tredje tradas, kan ha fordelar.
- Skord kan ske for hand eller med maskin (bindare/troska) beroende pa areal och resurser.
- Utsade ska lagras torrt.

Svenska Posten uppmärksammar odlingslandskapet genom att 21 maj ge ut Atta olika frimarken med angsblommor och fjarilar.

HOTADE AKEROGRAS

Biologi och bevarande i Allmogeakrar

Bondens och bans Icreators betydelse for att bevara de levande kulturhistoriska vardena hos slatter- och betesmarker ar ganska valkanda. Vaxternas, och de till dessa knutna djurens - framst insekternas, beroende av manniskan galler i an hogre grad mer storda miljoer. Exempel pa sMana ar gArdstun, komposthogar, godselsstackar och Akermarker.

De senare behandlas i boken HOTADE AKEROGRAS, Biologi och bevarande i Allmogeakrar, som omfattar 106 faktaspakade sidor. Forfattare ar Roger Svensson och Torleif Ingelog, Databanken for hotade arter samt Marita Wigren-Svensson, Uppsala universitet. Boken behandlar ograsens prekara situation. Bland annat tas bakgrunden till dagens forhAllande upp. Ett femtiotal ovanliga ogras, som sullan staller till besvar i odlingar, beskrivs mer eller mindre utforligt. Till beskrivningarna har Bo Mossberg mAlat vackra ograsportratt. En framtidsprognos gors. Akerograsens ekologi presenteras. Olika bevarandeformer diskuteras. Praktiska tips serveras (se rutan om allmogeafuar som exempel). Fragan om varfor ogras ska bevaras fAr ocksA sitt svar.

Utgivning och distribution av Hotade Akerogras ..., SEK 150:-, och Databankens ovriga publikationer:

Databanken for hotade arter
Sveriges lantbruksuniversitet
Box 7072, S-750 07 UPPSALA
Tel 018-67 10 00
Fax 018-67 34 80

SLU Infsaljning
Sveriges lantb\ksuniversitet
Box 7075, S-750 07 UPPSALA
Tel 018-67 11 20
Fax 018-67 28 54

SLU, WWF, SHF, SNF och NFfK

Samsyn på mangfaldens bevarande

Det är ett stort samhällsintresse att bevara huvuddelen av odlingslandskapet med dess flora, fauna, kulturhistoria och skönhet, inte bara på kort sikt utan också till kommande generationer. Särskilt stora bevarandevärden har naturbetesmarker och skogsbygdsfuar, som ger artrikedom och omväxling i landskapet. Detta är dock två stora hotade marletyper. Sedan 1940-talet har arealerna naturbetesmarker och skogsbygdsåker minskat med 40% respektive 30% i Sverige. Detta hänger samman med en dramatisk minskning av antalet kreatur och gårdar med kreatur. Sedan 1950 har kördarna minskat med 80%. Detta trots att landet under denna tid har haft en jordbrukspolitik med ett klart inkomstmål och som skyddat näringen från internationell konkurrens.

En kommission inom Jordbruksdepartementet ser över jordbrukets villkor inför ett eventuellt inträde i en Europaunion. Det visar sig att ett sådant leder till betydligt minskade intäkter i mjölk- och notkottsproduktionen, vilken har avgörande betydelse för havden av naturbetesmarker och skogsbygdsfuar. Lantbruksuniversitetet, Världsnaturfonden/WWF, Sveriges Hembygdsförbund, Naturskyddsforeningen och Nordiska Förbundet för Kulturlandskap ser allvarligt på situatio-

nen. I en gemensam skrivelse till kommissionen kräver organisationerna väsentligt högre anslag för landskapsvård och en ökad satsning på forskning, utveckling och rådgivning. Väsentliga områden för det senare är bland annat billiga former för betesdjurens övervintring, ökad *beteskonsumtion* per djur, betesteknik, som förenar god djurproduktion med bevarandevärdens krav på betetryck mm och företagsformer, som tar vara på befintliga och nya resurser på ett sätt, som ger bra landskapsvård till lågkostnad.

Organisationerna har funnit att det är av avgörande betydelse med en satsning på *bad*. momenten om ett långsiktigt bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturvärden skall lyckas. Det är ytterst angeläget att kommissionen beaktar detta i sitt kulturlandskapsbetänkande.

Ulla Ahnfeldt

Kultur, natur och miljö i museerna

Museisverige har fått en ny förening. Den heter *Foreningen kommunala museichefer* och bildar ett forum för kommunala museiförhållanden där utvecklingsarbete och inte minst samarbete kan drivas. Första föreningsmötet hölls i april i Norrköping.

Förändringar för museerna i ett ständigt växande kommunalt kulturklimat behandlades. Norrköpings nya organisationsmodell med beställarnamnder och utförarenheter bildade bakgrund till diskussionen.

Representanter från Kommunförbundet och DIK gav aktuell information. Kerstin Bergdahl-Norby från Kommunala museers samarbetsråd gav senaste nytt kring aktuella utredningar och samarbetet med ansvarsmuseerna, länsmuseerna och Riksantikvarieämbetet.

Nästa möte blir i Malmö 7-8 september. Museiutredningen står på dagordningen. Har kommunala museer någon plats i den? -Ja, mycket beror på oss själva... Vi kommer också att ta upp frågan om de kommunala museerna och forskningen på olika områden. Kanske kan de bli det forum, där man kan samordna information och forskning kring kultur-, natur- och miljöförhållanden. Sven Lundström från Granna museerna visade under norrköpingsmötet på spännande möjligheter i den riktningen. Kom till Malmö och gör din röst hörd!

Tomas Jonsson, Norrköpings stadsmuseum, tel 011-152620, S-601 86 NORRKÖPING, lämnar mer information.

Naturvardsverkets serie

Skotsel av naturtyper

vill ge inspiration och vacka intresse för bevarande av olika naturtyper i odlingslandskapet. Har finns den nodvandiga kunskapen om miljön, dess historia och skotsel.

Iserien ingår de valkanda böckerna:

- Angar
- Stränder vid fågelsjöar
- Havstrandiingar
- Restaurering av ångs- och hagmarker

Till resp. bok finns även en studieplan för cirkelstudier.

I den senaste boken Om havden upphör förklarar Urban Ekstam, till Nils Forsheds utsökta illustrationer, villkoren för arters samexistens och vilka förutsättningar som finns att återuppta havden i ett område.

(Boken anmaldes i Lommen i nr 8, december 1992.)

Till serien hör även videofilmen Ang och hage åter.

I videon får vi följa en restaurering av en hagmark i byn Arnhult i Smålands skogsbygder. Med hjälp av äldre lantmaterianter och folk som minns beskrivs byns havd-historia. Vi får se grasmarken före och efter restaureringen och även hur restaureringsarbetena utförs.

En folder med en utförlig presentation av serien kan kostnadsfritt beställas från Naturvardsverkets kundtjänst.

Naturvardsverket Kundtjänst, 171 85 Solna, Sverige. Tel 08-799 1000 Fax 08-28 00 78

Jag beställer

-ex Om Havden upphör. Pris 210:- Best.nr 1117-0
-ex Ång och Hage Åter. Video. Specialpris t om 30ll-93 400:- Ord.pris 500:- Best.nr 9444-0
-ex Restaurering av Ångs-o Hagmarker. Pris 210:- Best.nr 1102-2
- ex Studiehandedning Rest.av Ångs .. Pris 60:- Best.nr 9438-6
- ex Angar Pris: 253:- Best.nr 36-02720-0
- ex Stränder vid fågelsjöar. Pris 138:- Best.nr 36-02434-1
- ex Studieplan Angar. Pris 50:- Best.nr 36-02889-4
- ex Havstrandiingar. Pris 138:- Best.nr 36-02492-9
-ex Studieplan Vatmarker. Pris 40:- Best.nr 620-9243-X

Namn: _____

Foretag/org: _____

Adress: _____

Postadress: _____

Porto och expeditonsavgift på 35 kr tillkommer

Naturvards-
verket betalar
portot

Naturvardsverket

Svarspost
Kundnummer 170 229 502
171 01 SOLNA

**halsinglands
museum · hudiksvall**

HALSINGLANDS MUSEUM

i Hudiksvall är ett landskapsmuseum med 130-åriga allor. Museets samlingar speglar Halsinglands rika och splittrade historia, kultur och konst från forntid till nutid.

Ytterligare museibutik med speciellt sortiment av lokala och regionala produkter.

Öppettider 16.8 - 1.10 Månd-fred. 09.00 - 16.00
Lörd.-sönd. 11.00 - 15.00
15.6 - 1.8 Månd-fred. 09.00 - 19.00
Lörd.-sönd. 10.00 - 16.00

KULTURLANDSKAP

Museet arbetar aktivt för att frilaga och förvalta kulturlandskap och har en bred kompetens inom området.

Konsultverksamheten är en självständig del i Stortelen i Halsingland. Den svarar för utredningar, analyser, utvärderingar och utvärderingar som rör kulturlandskap även utomlands. För ytterligare information eller begäran om offert, kontakta Anders Holmstedt, Gille Gustafsson eller Lena Bergström. Tel. nr: 0650-1900

Adress: Storgatan 31, S-824 32 HUDIKSVALL

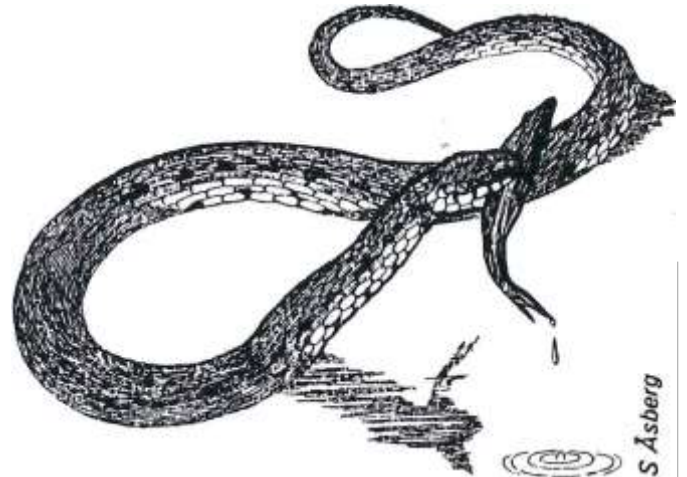
I *Halsingland*

Sveriges grodor, odlor och ormar

Groddjuren har hårdare än någon annan djurgrupp drabbats av de stora förändringar, som kulturlandskapet gått igenom de senaste 150 åren. Variationsrika och småskaliga jord- och skogsbruksmarker har ersatts av stora odlingsenheter där uppodling, igenplantering, drainering, användning av biocider och konstgodning under lång tid negativt påverkat det naturliga, men kulturgynnade eller kulturberoende, vaxt- och djurlivet.

Allvarligast är den omfattande torrlagningen av våtmarksområden, karr, dammar och andra permanenta vattensamlingar på betes- och jordbruksmark liksom i lovskogar. Många småvatten har dessutom förstörts genom dumpning av avfall, förgodning eller beskuggning. Upphård betesgång kan vara förödande för vissa groddjursarter, som behaver vistas uppe på land. Andras markanvändningen till åkerbruk eller granodling är laget hopplöst.

Vi behaver inte bara skydda, utan också restaurera och bygga nya lämpliga grod- och kraldjursmiljöer.

Bokpresentation

En bra fältguide

Boken *Sveriges grodor, odlor och ormar* är på 50 sidor, med 40 färgbilder, bra bestamningsnyckel och i behändigt format. Den behandlar alla Sveriges grodor, odlor och ormar och deras miljökrav, med i text och bild. Även grodornas ljud beskrivs.

Klockgroda: *bang....bang....*

Åkergroda: *vop, vop, vop.*

Lovgroda: *krepp-krepp-krepp...*

Krav på miljön

Groddjuren behöver vatten. Vissa arter lever där större delen av livet. Lokalt har det sura nedfallet påverkat fortplantningen och överlevnaden. Miljögifter i vattensystemen förgiftar till groddlarverna.

Flera arter är beroende av speciella miljöer uppe på land. Lovgrodorna lever en stor del av året i lövverket på buskar och träd. Långbensgrodor och salamandrar övervintrar på land, ofta i lövskog.

Kräldjuren hittar man ofta i torra ångsmarker, skogsbackar och liknande. I gödselstackar kan man finna liggskal, som avslöjar närvaro av snok. På samma ställe kan man se kopparodlor på jakt efter mask.

De fyra begrepp, som används för att visa hotbilden för en art, är:

Akut hotad. I fall hotfaktorerna inte elimineras, kan arten snart vara utrotad.

Sårbar. Överlevnaden är inte säkerställd på långre sikt.

Sällsynt. Arter, som är i riskzonen på grund av att antalet djur är litet eller att utbredningen är begränsad eller utglesad.

Hansynskravande. Arter, vilka av andra skal behöver särskild hänsyn vid sidan av de allmänna hänsyn, som alltid skall tas vid jord- och skogsbruk.

Faktaexempel från artdelen:

Storre vattensalamander, *Triturus cristatus*, är hänsynskrivande men relativt vanlig i södra Sveriges jordbruksbygder. Dikning och försurning har minskat antalet lekmiljöer.

Mindre vattensalamander, *Triturus vulgaris*, påträffas ända upp i södra Norrland. Har en lång landfas och håller till i odlade marker och trädgårdar, där det är fuktigt.

Klockgroda, *Bombina bombina*, är sårbar. Skär. Föredrar odikade och ej jord-

bearbetade öppna fuktområden samt naturbetesmarker med inte allt för hårt betetryck. Strandvegetationen ska betas ner men inte trampas sönder.

Lokgroda, *Pelobates fuscus*, är hänsynskrivande. Skär. Lång larvperiod. Utanför lekperioden är den landbunden. Knuten till sandiga och lätta jordar. Under dagtid graver den ner sig.

Vanlig padda, *Bufo bufo*, påträffas i hela Sverige och i många olika miljöer. Larven har ett giftigt hudsekret, som troligen håller mde fisk och kräftor på avstånd.

Ätlig groda, *Rana esculenta*, hänsynskrivande. Södra Skär och spridda lokaler i sydostra Sverige. Är varmekrivande och utpräglat akvatisk. Lever i permanenta dammar.

Golgroda, *Rana lessona*, sårbar. Landhöjningskusten i Norduppland. Beståndet är morfologiskt och genetiskt avvikande med speciella anpassningar till miljön. Varmekrivande.

Kopparodla, *Anguis fragilis*, trivs i betesmarker, skogsglantar, långa åkerrenar samt i gödselstackar och komposthagar.

Boken är utarbetad av Databanken för hotade arter och författad av Ingemar Ahlen, lantbruksuniversitetet i Uppsala samt Claes Andren och Goran Nilsson, Göteborgs universitet.

Utgivning och distribution:
Databanken för hotade arter
Sveriges lantbruksuniversitet
Box 7072, S-750 07 UPPSALA
Tel 018-67 10 00
Fax 018-67 34 80

Glöm inte slatter kursen 1993

Tid: 22 - 25 juli

Plats: C>denis vid Alingsås

Kostnad: SEK 900:-

Innehåll: Praktiska övningar (7-8 instruktörer och lika många slipstenar), föreläsningar, slattergille, gammaldags mathållning, botaniska exklusiviteter mm.

Kontakt: Ingemar Zachrisson, Pl 2524 Hemsjö, S-441 96 ALINGSÅS.
Tel 0322-500 95.

Kelvin Ekeland

Jordbävning i Norden

Hur tryggt och orubbligt är det nordiska urberget? Nästan nittio år har gått sedan "Det stora fennoskandiska skåvet". Dagen då hela Norden skakade var söndagen den 23 oktober 1904. Just då högmässan hölls i kyrkorna klovsk marken av sprickor, husvagnar ramnade, skorstenar och tak stortade in.

Klipp ur
Trollkarlen fr/m Id.

Epicentrum för skåvet fanns i Skagerak utanför Oslofjorden. Det spred sig över ett 900 000 kvadratkilometer stort område. Det sträckte sig till Trondheim och Harnosand i norr, bortom Helsingfors och Tallin i öster och ner till tyska ostersjökusten och Köpenhamn i söder. Styrkan nådde 6,5 på Richterskalan - alltså högre än det skåv, som 1960 jåvnade staden Agadir med marken. Det ånnorlunda byggandet i Norden gav en mindre förordelse 1904.

Den skåraste perioden är nästan alltid just efter en jordbåvning, då spåvningarna i jordskorpan har slåppt. Skåvlen i Skåvandinavien har visat tendenser att hålla intervaller på 40-60 år. Så har det varit under seklernas lopp. Skåvet 1904 var det håftigaste på över hundra år. Nu har snart ett helt lugnt sekel förflutit. Nåsta stora skåv kan komma i morgon. Ganska sakert hånder något obehågligt före sekelskiftet.

Trots allt kan vi dock kånna åss relativt lugna. Norra Europas berggrund består av ett mycket tjockt och stabilt block. Våra jordbåvningar brukar därför åga rum på stora djup i jordskorpan. Det ger stora berorda områden, men begrånsar samtidigt kårften.

BOKANMALAN

Olof i Tranghult

En ånnorlunda ållmogedågbok av lika stort intresse för både barn och vuxna. Olof i Tranghult är en litterår kusin till Emil i Lonneberga. Men här är det inte mamman, som noterar hyss blå skrivbocker, utan båttingen sjålv, som håller i pennan. Hyssen är påertånade. Det är verkligheten på landet, som skildras, så som den uppfåttades av en trettonåring på en liten gård utanför Borås för hundrafemtio år sedan. Iåkttagelseformågan är beundransvår.

I ena halvan av boken om Olof Andersson har Åke Carlsson och Eva-Lena Larsson låtit Olof berätta om ett år på Tranghult i låpande text och med gånkså modernt ordval. Gosta Svensson har med sitt speciella måner på ett lyckat slitt återgett tidskånsån i illustrationerna.

I bokens åndra håilft finns dagboksånteckningarna i en spålt och med förklåringar i en spålt bredvid. Några dagbokssidor återges i faksimil. Åven denna del har fiiirstårka illustrationer.

Olof i Tranghult

En 13-drig bondpojkes dagbok 1840.

Å Carlsson, E-L Larsson, G Svensson.

Bokskogen 1993. 72 sidor. SEK 150:-

Bestfills av: Carlsson, Siene 5334,
S-447 95 VARGARDA. Tel 0322-64138.

Postgiro 816356-0.

Vid bestfillning från utlandet tillkommer gireringsåvgift 25:-

2217 Marja tog en kattunge som vi ha
fådt upp sedan katta tjettila Den 4 majj,

Augusti

Nu iir Rd9en i Bfansiiden relan. sd fdn9 som en meae(matti9 karL

15/8 I afton ato visfutie9roten.

15. I afton. a.to vi sputte9roten. Visfiupte in kreaturen tit ftagm, som fta. varit pa. sfw9ai.

17. I cfug kom var pi9a Cjersti NifsDoter ti fl Anaers Larsson Hufaviikserr ty ftan iiriinkman.

18. Vi fto9tfe 160 kii lf wfv.

19. Vi fto9de 160 kii lf wfv. Vi stiikte aet som sfo9s aen 10. Vaf pojken 9ick fuin..

20. Vi stiikte Utii 119en. kupw 19anaa iufut iiro rm truuk.

21. Vi lionk fa. em 11stac fUJ.r (w om rrrwr9otum. och trodde u.t (wruna pa. 9a.rdm.

22. Vi (109ae 360 kii lf fof

24. Vi f109cfe 506 kii lf fof

25. Vi ho9de 255 kii lf fof Vi Brii luk ett fiifk sorn iir vid fiurfwfedd:.

26. Vi iuro in fitr a (vrn.

27. Vi riilidl' ,lrfi jii nfr dn 6rii 11fo s, n.

28. Vi s var svea 11rmfi9m / 1/4 skiipa rag.

29. Vi sluuro 15 liar pa l'efwmi 119m och 12 pa Bru9skuffea 12 pa 1<m9ardsaker. Steclida6iiren iiro tiffjuffes 1no91ta..

18. Med slattergroten fi rade ma n att slattern va r over. Det var en fest for alla som deltagil i slatterarbetet.

Oxarna, stuten, den aldsta tju ren och kviga n hade betat pa skogen, utmarken, tillsammans med grannarnas djur. En av oxarna hade man troligen tagit hem tidigare for att kiira in hiidet med.

17. Anders Larssons hustru Brita dog den 24 april. Kersti Ni Isdotter kom ti l l honom som piga men de gifte sig sa srn<lningom.

19. gick hari fran

20. Artskidorna va r fu ll rna tadc. Trol igen va r cl et luddvicker eller kr<lkvicker som va r ogras isaden.

21. Hoet i slackarna va r inte till rackl igt torrt uta n maste bredas ut pa gardspla nen for att torka ytterl iga re in na n det ba rs in i ladan .

25. Vi br;inde en svedja som l'lg vid grinclen pa kvrvagen .

27. Svedja n som brandes for tva dagar sedan rojcles fran branda grenar. Dessa lades runt svedja n sa att djuren inte skulle kunna komma in . Jarde = satte upp g;irdsg;ird.

28. svedja
1 skappa = 36,(liter.

29. . skar
Krusbaren ar helt mogna.

Ake Carlsson

har i sitt forfattarskap gjort insatser for alt bevara det svenska odlingslandskapets natur och dess kulturhistoria . Det tycker i alla fall de som delar ut Erik Rosenberg-stipendiet pA 30 000 kronor, och gav honom det.

Fuglelivet

Hindsholm er et af Fyns mest interessante fugleområder. Om foråret trekker tusinder af fugle nonstop over Fyns Hoved. De raster i kær og i de lavvandede fjorde, hvor de trækker videre ud over Kattegat. Havområdene er overvågningsplacater for tusinder af dykkere.

Pa tur pa Hindsholm

Hindsholm er oplagt til cykelture. Den tidligere jernbane linie fra Kerteminde til Martofte er på strækningen fra Mesinge til Martofte omlagt til cykelsti. Man kan også benytte den lokale bus, som kører til bybusstationen og stige ar i det område, man vil besøge. I løbet af et par timer er hussen tilbage, og man kan køre tilbage til Kerteminde eller fortsætte videre til et nyt sted.

Turforslag

1. Kerteminde. En af Fyns flotteste købstæder og den vigtigste fiskerihavn. Byens historie går tilbage til 1412, hvor den blev købstad. De store købmandsgårde vidner om, at Kerteminde i 16. århundrede var en vigtig handels- og skibsfartsby. Under svenskekrigene 1657-1660 blev byen ødelagt, og da Odense Kanaler blev bygget ca. 1680 mistede Kerteminde sin status som handelsby. I stedet har risikofuld turisme udviklet sig og skabt et spændende miljø. På en tur rundt i havneområdet kan man se de smukke gamle joller og storer, moderne fiskekuttere. På rogerier kan man købe alt godt fra havet.

Kerteminde Museum byder på opdagelse i byens historie. Det kan også anbefales at gå en tur gennem byens mange gamle gader.

En af byens berømte personer er billedkunstmaleren Johannes Larsen, som levede 1867-1961. Hans hjem er i dag indrettet som kunstmuseum. Johannes Larsen opnåede allerede i sin samtid at blive kendt som en legendarisk skulptør af den fynske natur.

I sønerhalvandet ses julerulart til Storelunden Romsf. Afgangstider kan findes på turistkontoret.

2. Hvertinge. Nu værende hyggelige oplyst ca. 1790 inden for de gamle voldgrave. Ved vejen sydvest for hovedgården ligger et 700 år gammelt voldsted. Hvertinge har et af Fyns største smukt udstyret hovedgårdslandskaber. I Hvertingeskovene ses en række gamle træer, hvoraf de fleste er slagne. I Hvertinge ses også de sjældne planter vilbrunne og vildtulip.

I Hvertinge lige nord for slottet findes en stor rindeskov, som kan iagttages fra vejen. Skovene er næsten ugenbrugede og er et godt sted at gå på tur.

3. Stavrehoved. Kystområdet på markvejen ligger syd for Hvertinge ligger et stort havneområde. Hele den havnede side er fredet og er et utroligt smukt landskab. Længs vejen står store, slægtede popler og runderne på markene er gamle, fritstillede egtræer. Længs kysten ses et stort randeng og overvågningspost. Der er udsigt over Storehoved og nord for Stavrehoved dukker Romsø ud sig frem. Det er et godt sted at gå på tur.

Del af den gamle alder holdt ved Slaver og tage en tur langs egeskoven og kyststranden. Det er desuden et godt sted at iagttage fugle.

4. Male. Byen blev i tidernes morgen anlagt på Buesbjerg i det nord for Hvertinge. Som det er typisk for kystbyer, blev den anlagt i et højt område for at beskytte sig mod angreb fra søsiden. Hele kyststrækningen var dengang beskyttet af sammenhængende skov.

Arbejdernes tilværelse i Hvertinge er i dag et godt eksempel på landsbyernes udvikling, ligger den delvist skjult mellem bakkerne. Gården ligger på deres oprindelige tomter og byen er som sådan uforandret gennem de sidste 500 år.

Da Hvertinge ligger i byens sydlige del ligger en af Fyns største hestegange. Det er et godt sted at gå på tur.

hus, hvor hestene er i et godt forhold til hinanden.

Fra Hindsholm ses hyggelige punkter, Male Bakke (360 m), er et godt udsigtspunkt over det meste af hovedgårdslandskabet og Storbyen.

5. Mølle Strand. Fra Male fyres en markvej ud til strandens områder ved Mølle Strand. Her findes et godt fugleliv med bl.a. rørlug og flere arter vaddugle. Desuden er der et stort randengs- og overvågningsområde med mange forskellige træer og buske.

6. Vihøj. I løbet af de sidste 100 år er der blevet bygget mange nye huse, og der er blevet bygget mange nye huse, og der er blevet bygget mange nye huse. Der findes også et godt udsigtspunkt fra 1700-tallet, og et smukt område oprettet i 1888. Kirken, som er et af Hindsholms smukkeste, står opført i bindingsværk, og lang stengærderne ses flere sjældne planter, bl.a. vilbrunne (s. 43).

7. B1-1gchjerg Strand. Et godt udsigtspunkt for lystfiskere og badende. Næsten 2 km lang strand.

8. Bjurnens Kær. Fredet overvågningsområde med mange forskellige træer og buske.

ÅRSMÖTE 1993

Fredagen den 27 augusti 1993, klockan 20.00.
Kertemindes Vandrerhjem, Fyn.

Dagordning

1. Årsmötet inleds.
2. Val av mötesordförande.
3. Val av mötessekreterare.
4. Val av två protokolljusterare.
5. Godkännande av dagordning.
6. Information och meddelanden.
7. Styrelsens årsberättelse.
Bokslut och revisionsberättelse.
8. Fråga om styrelsens ansvarsfrihet.
9. Nya årsmedlemsavgifter.
10. Val av styrelseordförande.
11. Val av styrelsemedlemmar (på två år).
Avgående: Per Grau Møller, Carl-Adam Hreggström, Ann Norderhaug och Kelvin Ekeland.
12. Val av revisorer och revisors-
suppleanter.
13. Val av ledamöter i valberedningen.
14. Nya årsmötesarrangemang.
15. Övriga ärenden.

Ärenden som medlem önskar behandlade av årsmötet och som kräver styrelsens beredning skall senast en månad före årsmötet skriftligt till styrelsen.

.....L.9.

Introduktion til årsmødet **En abnorm gas**

Temaet for årsmødet 1993, i Nordisk Kulturlandskabsforbund/Nordiska Förbundet for Kulturlandskap, er Havets landskaber. Programmet består ud over foreningens generalforsamling af 3 sider:

1. Kyst-landskabet.
2. Det undersøiske landskab.
3. Det "naturvidenskabelige landskab".

Vand er en gas, der opfører sig abnormt. Den er flydende mellem 0° og 100° C. Bliver den koldere end 0° C, overgår den til fast form. Bliver den varmere end 100° C, bliver den til en luft. Når den overgår til fast form udvider den sig ca. 9%. Den har sin største vægtfylde ved +4° C.

Omkring denne abnorme gas har alt levende her på jorden tilpasset sig. Vandet er forudsretningen for alt liv. Vandet er forudsretningen for vores opfattelse af det nordiske kulturlandskab. Det er forudsretningen for forandringerne i dette kulturlandskab.

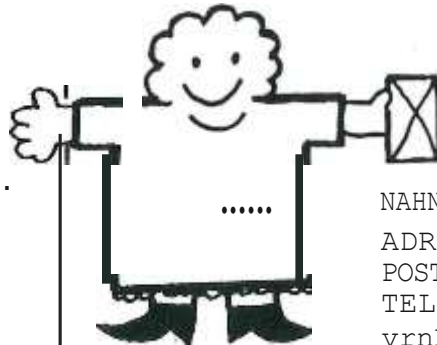
Kyst-landskabet

Havets landskaber i Sydkandinavien består af moræner i stort antal. Man har brugt havet til at sejle på og til at fiske i. I vikingetiden påvirkede havets bosættelse mestret ved at man grundlagte sine byer så langt fra kysten som muligt for at undgå vendiske sørøvere. Da sørøvere forsvandt opstod fiskesamfundene og senere havnebyerne.

Havnebyernes økonomiske grundlag var handel og varers omsætning. Transport af varer og mennesker foregik så vidt som muligt over vandet,

Annal nya medlemmar

NAHN:
ADDRESS:
POSTADDRESS:
TELEFON:
VARNKSNIHET:

fordi det var hurtigere og billigere end over land. Havnebyerne opstod, hvor man kunne skifte element fra land til vand eller omvendt.

Den teknologiske udvikling har reduceret betydningen af kystsejlad, fordi vregten er kommet til at ligge pA landtransport. Det har givet nyt kulturlandskab med jernbaner, jernbanefreger, motorveje og bilfreger. Det har medfcprt en hurtig cpkonomisk udvikling omkring disse hoved-trafik-Arer pA bekostning af de kulturlandskaber, der ligger i periferien af disse linjer.

Men uanset cpkonomisk udvikling opfattes Danmarks kyster som "umistelige ". Den private ejendomsret er nresten ophrevet for strandene, og byggeri i kystnrere zoner er kraftigt reguleret ved lov.

Det undersq,iske landskab

Det danske kystlandskab indeholder en dimension eller scpjle til. Danmark ligger iperiferien af en bevregelse i jordskorpen, der skyldes isens tryk i sidste istid. Den nordligste del af Danmark hrever sig som en del af denne bevregelse, der er srrerlig strerk i den botniske bugt. Den sydlige del af Danmark srenker sig. Samtidig betcprd afsmeltningen at enorme vandmasser ikke lrengere er bundet i is. Derfor er store kystnrere havsbundsomrAder gamle kulturlandskaber. PA grund af vandets konserverende evner byder netop disse omrAder pA enestAende arkreologiske muligheder, som i disse Ar er genstand for stor interesse.

Det "naturvidenskablige landskab" ¹¹

Den tredje scpjle, er den mAde, som vi anvender vandet i vores kultursamfund. Vi bruger og misbruger vandet. Vi er avhrengige af det som drikkevand. Overgangen til misbruget er glidende. Vi bruger det som oplcpsningsmiddel, som middel til at skaffe os af med ucpskede stoffer. Regnvandet optager Stoffer i sig, som vi bruger for at udnytte de naturlige ressourcer. Dette har gennem de sidste 100 Ar fcprt til forurening af grundvandet og de indre danske farvande, som vi nu pA forskellige mAder forscpger at rette op pA.

Af ovenstAende grunde har vi sammensat program for Arsmcprd 1993.

Velkommen i Danmark. Velkommen pA Fyn.
Velkommen i Kerteminde.
Velkommen i *Det egentlige Danmark!*

Anders, Erland, Niels og Per

ARSMOTE 1993

Tilmelding senest 1 juli til Per Grau Mcpller, Egevej 1, Nr. Lydelse, DK-5792 ARSLEV (telef. int. + 45 65 902240 el. + 45 66 158600), ved indsendelse af kuponen samt ved indbetaling af det relevante belcpcb pA den nationale konto (se sid. 2 i LOMMEN). Tilmelding er fcprst gyldig, nAr betaling er indgAet!

-----klip----- ----klip-----
Jeg tilmelder mig arsm(/,det i Kerteminde den 27 - 29 august 1993

Navn

Adresse

Ankommer torsdag og overnatter pA Kerteminde Vandrerhjem:

<pnsker overnatning i 4-sengs vrerelse:_ ; i 2-sengs vrerelse:_ ; i enkeltvrerelse:_ .

Er vegetar:_ . Srrerlige cpnsker:

<pnsker . evt. scpndag eftermiddag at deltage i
ekskursion til Hindsholm:_ ; bescpg pA Johs. Larsen Museet:_ .

God forn<f>jelse !

Program for arsmødet 1993

Fredag den 27 august

Sted: Forskningscenter *Menneske og Natur*,

Hollufgård i Odenses **S<P>**udkant.

Abent seminar kl. 11.00 - 17.00, med Arsmødet's tema "*Havets landskaber*".

Ikke-medlemmer har også mulighed for at deltage.

Præsentation af forskningscenteret,

v. forskningssekretær *Thomas Møller Kristensen*.

Udnyttelse af kyster, nyt kystcirkulære,

v. miljøminister *Svend Auken*.

Mennesker og kyster i f/kologisk belysning,

v. *kolog Peder Agger*.

"Vandskabet", landskabet og naturens kultur,

v. centerforsker *Kenneth Olwig*.

Frokost.

Fiskere i Nordnorge, v. *Helge Vold, Tromsø*.

Sørlhavet i Norrbotten, v. *Peter Gustavson, Skellefteå*.

Arkeologi i Norrbotten, v. *Christer Westerdahl, København*.

Atlas over Fyns kyster, v. *Ole Crumlin Pedersen, Roskilde*.

Koncept for det sydfynske (Søhav,

Jørgen Dan Petersen, Fyns Amt.

Kystturisme, v. centerforsker *Jens Ole Tonboe, Hollufgård*.

Derefter køres i bus til Kerteminde

Vandrerhjem på Nordøstfyn, som vil være vores udgangspunkt for resten af Arsmødet.

Middag.

kl. 20.00 Arsmøde.

OBS! Det er mulighed for at ankomme

torsdag og overnatte på

Kerteminde Vandrerhjem

- det koster 85:-DKR/100:-SEK/95:-NKR/75:-**FIM**.

Lørdag den 28 august

Ekspedition til det sydfynske søhav.

Afg. Kerteminde kl. ca. 8.30 - på vejen kan evt. besøge Storbreltsbyggeriet.

Hold A.

Afg. *Fdborg* kl. ca. 10.00 med færge til *Lyø*.

Ank. *Lyø* kl. ca. 10.40 - besigtigelse af øen med landskab, bevoksning, bebyggelse m.m.

Frokost på *Lyø* kro.

Afg. kl. ca. 10.40 med *Fylla* (Fyns Amts motor-drevne sejlskib) undervejs kan fortælles om søhavet, arkeologien, sejladserne og den rige skibsfart, samt et nyt smageløllecenter på *Stryn*.

Ank. *Svendborg* kl. ca. 16.00/16.30.

[J'

Sveriges grodor, ødlor och ormar

Snok, *Natrix natrix*,

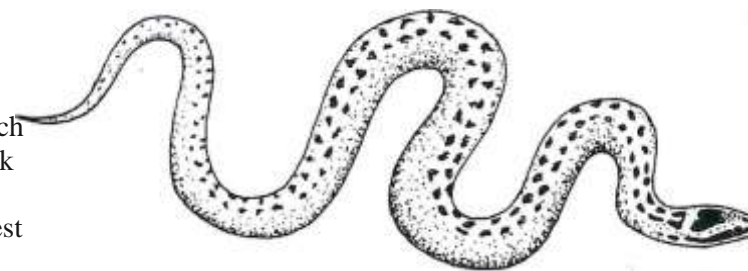
hansynskravende. Norrlandskysten og södra Sverige. Ligger ägg i gödselstäckor och komposthögar och andra varma platser i kulturlandskapet där de kan kläckas. Jägar gärna fisk och grodor. Gotlandssnoken är den morfologiskt mest avvikande underarten av snok i Europa.

Hasselsnok, *Coronella austriaca*,

hansynskravende. Malardalen, norra västkusten och söderut. Är varmekravande och ses ofta på blockrik eller sandig mark i solexponerade lägen, till exempel lövskogsbryn, ljung- och hagmarker. Haller sig mest i markskiktet.

Huggorm, *Viper berus*,

Saknas på kalfjället och intensivt odlade jordbruksmarker. Är väl anpassad till ett varierat kulturlandskap. Påträffas ofta på ljunghedar, i mossmarker, längs åkerrenar och gardestigar, på hyggen etc.

NORDISKA FORBUNDET
FOR KULTURLANDSKAP
c/o Halsinglands Museum
Storgatan 31
S-824 32 HUDIKSV ALL

"FORENINGSBREV"

SVERIGE

B

PORTO BETALT

**BEGRANSAD
FTERSANDNING**

Vid definitiv flytning atersands
försändelsen med nya adressen på
baksidan (ej adressidan)

Hold B

Afg. kl. 9.30 fra *Svendborg* med Fylla (program som ovenfor).

Ank. Ly<J, 11.30 (program som ovenfor).

Afg. Ly<J, 15.00 ank. *Fdborg*.

Det k<J, res direkte til *Munkebo kro*, hvor der bydes på festmiddag i form af Alespisning.

Hjemtransporten foregår pr. bAd gennem

KeHinge Nor til *KeHeminde* i fuldmAnens skrer.

//

Scfmdag den 29 august

Poredrag med nordiske bidrag, hvor interesserede medlemmer opfordres til at bidrage med indslag til årsmødet's tema.

Arrangørerne forbeholder sig ret til at begrænse antallet af indlæg af tidsmæssige grunde.

Prokost på *KeHeminde Vandrerhjem*.

Derefter slutter den officielle del, men der er mulighed for at interesserede kan blive og besøge *Johannes Larsen museet* eller der kan måske samles tilstrækkeligt interesserede til en *Hindsholm* ekskursion.

Pris: 1200:- DKR el. 1450:- SEK el. 1325:- NKR el. 1075 PIM.

OBS! Der overnattes i 4-sengs værelser.

Tillæg for overnatning i 2-sengs værelse:

110:- DKR/135:- SEK/125:- NKR/100:- PIM.

Enkeltværelse: 230:- DKR/280:- SEK/ 250:- NKR/ 210:- PIM.

Tilmelding senest 1 juli til Per Grau M<J,ller, Egevej 1, Nr.

Lydelse, DK-5792 ARSLEV (telef. int. + 45 65 902240 el. + 45 66 158600), ved indsendelse af kuponen samt ved indbetaling af det relevante beløb på den nationale konto (se sid. 2 i LOMMEN).

Tilmelding er frist gyldig, når betaling er indgået!

Nils H<J,rick Jessen Anders Myrtue

Per Grau M<J,ller Erlend Porsmose

Husk _____
kontingenten!

STYRELSEN tar emot ideer och svarar på frågor om förbundet. Det går bra att kontakta vem som helst. Den som har ordet #koruakt# efter sitt namn har dock som särskild uppgift att hålla det nationella medlemsregistret aktuellt.

ORDFORAN DE

Eiler Worsøpe, Lundbergvej 2,
Va:rum, DK-8900 RANDERS.
Tel. 86 445186.

VICE ORDFORAN DE

Carl-Adam Hreggström, *konlakt*,
Tomfalksv. 2/26, SF-02620 ESBO.
Tel. 90-1912016, b 90-597939.

SEKRETERARE

Kelvin Ekeland, Storgatan 14,
S-82400 HUDIKSVALL.
Tel. 08-7991394, b 0650-97804.

KASSOR

Per Grau Møller, *konlala*, Marslev
byvej 25, DK-5290 MARSLEV.
Tel. 66 158600, b 65 951941.

Karl-Erik Frandsen, Københavns
Universitet, Institut for Historie,
Njalsg. 80, DK-2300 KØBENHAVN.
Tel. 31 542211, b 31 503618.

Marita Karlsson, *konlakt Åland*,
Landskapsstyrelsen, PB 60,
SF-22101 MARIEHAMN.
Tel. 928-25000, b 928-16887.

Mats G Nettelbladt, Småtindvegen 1
B N-8000 BODØ.
Tel. 081-31573, b 081-27317.

Ann Norderhaug, *kontakt*, Kjønnerød
N-3140 BORGHEIM.
Tel. 09-948528, b 033-84100.

Olof Stroh, *konlakt*, Torkelsg. 10 C, S-
75329 UPPSALA.
Tel. 018-102290, b 018-126685.

Styrelsens kontakt på Island iir
Birgitta Spur, Sigurjón Ólafsson Museum,
Laugamestanga 70,
IS-105 REYKJAVÍK
Tel. 1-32906.